

Viktig tillbakablick när LSS är ifrågasatt

Barnen på Sagåsen är en fantastisk liten bok om barn och personal på ett av 1970-talets många anstalter för barn med utvecklingsstörning. Utgiven av [Stiftelsen Intra](#) med en av dess grundare, **Hans Hallerfors**, som författare.

Vi får följa med den unge Hans till hans första jobb som timanställd vårdare på barnanstalten Sagåsen i Göteborg. En anställning som skulle prägla hans fortsatta liv. Ungefär 15 000 barn och unga bodde på de stora rixanstalterna Vipeholm i Lund, Salberga i Sala, Västra Mark i Örebro samt på en mängd lokala privata mindre anstalter ensligt belägna i skogen runt om i Sverige. Avskiljandet från samhället var den bärande ideologin och förment vetenskaplig och specialpedagogisk behandling hävdades ske och som trots ibland goda intentioner mest utgjordes av tvång, låsta dörrar och övergrepp. Barn som berövats varje kontinuitet i mänsklig kontakt och omsorg vistades med sorgsna ansikten på avdelningar där det varken hördes gråt eller skratt utan bara underliga ljud. Barn som slog omkring sig och angrep allt i omgivningen, barn som bara låg stilla okontaktbara och personal som skulle följa scheman strikt och där varje personlig kontakt med något barn sågs som olämpligt.

Ibland finns ljuspunkter, enskild personal som har en värme som inte låter sig påverkas av förbuden men än fler mörka bilder ges av övergrepp och översitteri, lathet och nonchalans. Och framför allt ett osynliggörande från samhällets sida. Inte ens när åtta barn brinner inne publiceras deras namn i tidningarna. De var inte människor värda att nämnas vid namn.

Boken är viktig nu i tider då neddragningar på LSS-insatser gör att det åter talas om anstalter.

Det krävdes 20 års kamp för att dessa barn, ungdomar, vuxna och gamla som bodde avskilda på institutioner skulle få komma in i samhället. Det handlade sannerligen om att "politik är att vilja" i och med den enorma omläggningen med LSS och den nya omsorgslagstiftningen och där medicinalrådet **Karl Grunewald** blev legendarisk förgrundsgestalt. Boken hade gärna kunnat vara lite längre och skildra denna sociala ingenjörskonst mer detaljerat. Hur man lyckades få igenom förändringar trots lokalt motstånd och ofta också mötte motstånd från föräldrar som nu tvingades inse att de skadat sina barn. Det är desto mer intressant i ljuset av att Sverige, Finland och Norge är den enda länderna i Europa (världen?) som lagt ner anstalterna. I EU finns ca 500 000 avskilda och inspärrade människor fråntagna sina identiteter. Varför just Sverige och Norge? Sverige har ju märkt ut sig när det gäller en annan verksamhet – tvångssteriliseringarna – och där inte minst dåtidens socialdemokrati har kritiserats och mediatrycket varit stort.

Varför har man inte uppmärksammat den världsunika motsatta sociala ingenjörskonsten på samma sätt? Och skulle vi idag kunna tänka oss att politiken skulle kunna göra motsvarande stora välfärdsreformer? Författaren har en hypotes om varför det var möjligt då. Han menar att staten hade ett tillräckligt stort inflytande genom de stora rixanstalterna så att dåtidens socialpolitiker och ledande tjänstemän på Socialdepartementet kunde verkställa förändringar. Idag med all decentraliserad och privatiserad verksamhet är det svårare att få genomslag för regelförändringar även om man försöker göra dem lönsamma för dem man vill påverka.

Boken väcker också minnen. Jag växte upp i Härnösand intill det stora mentalsjukhuset, Gådeå. I tio-årsåldern lekte jag och min bästa kompis intill det höga stängslet med en flicka som fanns på andra sidan stängslet. Hon sade att hon inte fick leka med oss och var hela tiden rädd för att bli upptäckt så vi grävde ett hål under stängslet så vi kunde umgås på båda

sidor om stängslet och gå utom synhåll. En dag kom hon inte längre och hålet var igenskottat. Jag undrade länge vad som hänt henne och insåg så småningom att barn inte bara låstes in på barnanstalter utan också på mentalsjukhus för vuxna.

Omsorgslagen talar om "att leva som andra". Jag har alltid undrat över att den inte talar om "att leva med andra".

Carin Flemström

Barnen på Sagåsen

Hans Hallerfors

Stiftelsen Intra

Tips från redaktionen:

Fler intressanta historieböcker m m från [Intra](#):

Omsorgsrevolutionen

Genom tidningsartiklar och olika händelser målar Karl Grunewald en bred bakgrund till hur dagens LSS-stöd växte fram under andra hälften av 1900-talet. .

Från idiot till medborgare (Gothia förlag)

Karl Grunewalds stora standardverk om personer med utvecklingsstörning från antiken till nutid.

Karl Grunewald 1921–2016

En minnesskrift som gavs ut efter Karl Grunewalds död 2016 med viktiga artiklar av och om Karl.

Från idiot till medborgare 1 och 2

Två DVD-filmer som skildrar hur stödet till personer med utvecklingsstörning utvecklats från 1800-talets mitt till idag